

Кравчинська Тетяна Сергіївна кандидат педагогічних наук, доцент, учений секретар Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, старший науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення моніторингових досліджень та освітньої діяльності Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-7521-3508>

Оліфіра Лариса Миколаївна кандидат педагогічних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу науково-методичного забезпечення моніторингових досліджень та освітньої діяльності Інституту соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, м. Київ, <https://orcid.org/0000-0002-9534-1451>

АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В УКРАЇНІ ЩОДО ОСВІТНІХ РЕФОРМ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. У статті здійснено системний аналіз теоретичних концепцій громадської думки в Україні щодо освітніх реформ в умовах повномасштабної війни. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю переосмислення механізмів формування суспільних оцінок у кризових обставинах, коли освіта функціонує в ситуації безпекових загроз, вимушеної міграції, цифрової трансформації та руйнування інфраструктури. Теоретико-методологічну основу становлять класичні й сучасні підходи до розуміння громадської думки, зокрема концепції дослідників В. Ліппмана, Ю. Габермаса та П. Бурд'є, що дають змогу інтерпретувати особливості публічної комунікації, символічної влади й впливу медіа на суспільні настрої.

Особливу увагу приділено трансформації публічної сфери в умовах воєнного стану, коли громадська думка формується під впливом інтенсивних інформаційних потоків, державної комунікації та громадянської мобілізації. Проаналізовано вплив безпекового чинника на сприйняття освітніх змін, зокрема реформування змісту освіти, мовної політики, цифровізації навчання та забезпечення рівного доступу до освітніх послуг. Встановлено, що війна посилює запит суспільства на якість освіти, національно-патріотичне виховання та збереження культурної ідентичності, водночас актуалізуючи проблеми психологічної підтримки учасників освітнього процесу.

Обґрунтовано, що традиційні теоретичні моделі громадської думки потребують адаптації до умов гібридних інформаційних впливів і травматичного соціального досвіду. Доведено, що ефективність освітніх реформ значною мірою

залежить від рівня довіри до державних інституцій, прозорості управлінських рішень та включеності громадян у публічний діалог. Результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення механізмів комунікації з освітньої політики та підвищення її суспільної підтримки в умовах війни.

Ключові слова: громадська думка, освітні реформи, російсько-українська війна, соціальна психологія, комунікації, трансформація освіти.

Kravchynska Tetiana Serhiivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Scientific Secretary of the Institute of Social and Political Psychology National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Senior Researcher of the Department of Scientific and Methodological Support of Monitoring Research and Educational Activities of the Institute of Social and Political Psychology National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-7521-3508>

Olifira Larysa Mykolaivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Leading Researcher of the Department of Scientific and Methodological Support for Monitoring Research and Educational Activities, Institute of Social and Political Psychology National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0002-9534-1451>

ANALYSIS OF THEORETICAL CONCEPTS OF PUBLIC OPINION IN UKRAINE REGARDING EDUCATIONAL REFORMS IN WAR CONDITIONS

Abstract. The article presents a systematic analysis of theoretical concepts of public opinion in Ukraine regarding educational reforms in the context of a full-scale war. The relevance of the study is due to the need to rethink the mechanisms for forming public assessments in crisis situations, when education operates in a situation of security threats, forced migration, digital transformation and destruction of infrastructure. The theoretical and methodological basis is classical and modern approaches to understanding public opinion, in particular the concepts of Walter Lippmann, Jurgen Habermas and Pierre Bourdieu, which allow interpreting the features of public communication, symbolic power and the influence of the media on public sentiment.

Particular attention is paid to the transformation of the public sphere under martial law, when public opinion is formed under the influence of intensive information flows, state communication and civil mobilization. The impact of the security factor on the perception of educational changes is analyzed, in particular, the reform of the content of education, language policy, digitalization of education and ensuring equal access to educational services. It is established that the war increases society's demand for quality education, national-patriotic education and the

preservation of cultural identity, while at the same time actualizing the problems of psychological support for participants in the educational process.

It is substantiated that traditional theoretical models of public opinion need to be adapted to the conditions of hybrid information influences and traumatic social experience. It is proven that the effectiveness of educational reforms largely depends on the level of trust in state institutions, transparency of management decisions and inclusion of citizens in public dialogue. The results of the study can be used to improve the mechanisms of communication of educational policy and increase its public support in war conditions.

Keywords: public opinion, educational reforms, russian-ukrainian war, social psychology, communications, educational transformation.

Постановка проблеми. В Україні під впливом повномасштабної війни система освіти переживає кардинальні зміни, які охоплюють зміст та технології навчання, доступ до освіти та її якість, освітній дизайн і механізми управління освітою. Освітні реформи, зокрема в межах реалізації концепції Нової української школи та адаптації до викликів воєнного часу, не можуть бути ефективними без врахування думки громадян. Саме суспільні оцінки впливають на легітимацію політичних рішень та їх прийняття громадою.

Як свідчать сучасні дослідження, громадська думка щодо освіти в Україні характеризується неоднорідністю суджень і ставлення. Так, українці загалом підтримують освітні реформи, проте рівень їх обізнаності про них упродовж останніх років залишається низьким. Погляди та судження українців щодо якості освіти варіюються залежно від соціальних груп і специфіки ситуації, викликані війною, у якій вони перебувають. За даними моніторингового дослідження, проведеного дослідниками Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, лише частина опитаного населення позитивно оцінює адаптацію освіти до умов воєнного часу на противагу його переважній більшості, котра вважає, що сучасна освіта забезпечує лише середню якість, і якій притаманний низький рівень поінформованості про реформи [1].

Незважаючи на важливість громадської думки як соціального індикатора та ресурсу при формуванні державної політики, проблеми її інтеграції в управління освітніми перетвореннями залишаються ще недостатньо вивченими. Значний крок в цьому напрямі здійснює Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. На основі запровадженого ним систематичного моніторингу громадської думки щодо системи освіти та освітніх реформ формується результативна доказова база для прийняття стратегічних рішень. Зазначені дослідження здійснюються з урахуванням специфіки умов воєнного часу, що віддзеркалюється на розумінні й ускладнює процеси соціальної підтримки реформ і трансформації суспільних очікувань [2].

У цьому зв'язку, актуальність досліджуваної проблеми полягає у цілісному теоретико-методологічному підході до аналізу громадської думки щодо освітніх

реформ в умовах війни, що слугуватиме основою для прогнозування реакцій суспільства на реформи, розроблення дієвих механізмів комунікації між владою, громадськістю та освітніми інституціями, підвищення ефективності освітньої політики в кризових обставинах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження громадської думки щодо освітніх реформ в Україні в умовах повномасштабної війни останніми роками набуло значного розвитку у науковій та педагогічній спільноті.

Значна частина цих досліджень спрямована на вивчення суспільних поглядів і суджень про реформи освіти в кризових умовах, що пов'язано з потребою адаптування освітньої системи до безпекових, соціальних і цифрових трансформацій.

Моніторингові соціологічні дослідження, зокрема виконані Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України, вказують на неоднозначність суспільних суджень щодо реформ у сфері освіти. За результатами національного моніторингу проблем в освітньому секторі крізь призму громадської думки: результати загальнонаціонального моніторингового опитування в жовтні 2024 року, велика частина респондентів підтримує ідею реформ, але оцінює поінформованість про зміни як недостатню, що свідчить про потребу підвищення ефективності комунікації між урядовими органами та громадськістю [3].

Результати репрезентативного опитування «Українська освіта на терезах громадської думки» (вересень 2025) [1] підтверджують зазначені тенденції та водночас свідчать, що позитивне сприйняття профілізації старшої школи і можливості формування індивідуальних освітніх траєкторій супроводжується розбіжностями у ставленні до окремих аспектів реформи.

Додаткові дані останніх досліджень показують, що понад половина опитаних українців оцінює доступність освіти як таку, що покращилася завдяки цифровим технологіям навчання, проте значна частина респондентів все ще висловлює сумніви щодо стабільності та результативності освітніх перетворень [1].

У науковому середовищі увагу привертають публікації, які розглядають громадську думку як чинник впливу на освітню політику. Зокрема у «Віснику НАПН України» опубліковано наукові розвідки М. Слюсаревського та С. Чуніхіної, де аналізуються соціально-психологічні механізми формування громадської думки та її роль у забезпеченні підтримки реформ [4]. Офіційні повідомлення Президії НАПН України вказують на систематичне вивчення суспільних оцінок освітніх змін як важливого чинника управління політикою у кризових умовах [2].

М. Слюсаревським у монографії [5] запропоновано теоретичні основи для аналізу взаємодії громадської думки та освітніх реформ, зокрема у контексті складних соціальних обставин, що мають місце в Україні.

Загальний огляд наукової та науково-методичної літератури свідчить про те, що емпіричні дані громадської думки щодо освітніх реформ в умовах війни поступово накопичуються, проте для їх ефективного використання бракує розроблених чітких інтегрованих теоретичних моделей. Це створює передумови для подальших міждисциплінарних досліджень, здатних поєднати соціологічний, психологічний і політичний виміри аналізованого феномена.

Мета статті – аналіз теоретичних концепцій громадської думки в Україні щодо освітніх реформ в умовах війни.

Виклад основного матеріалу. Освітня політика в Україні зазнала значних змін протягом останнього десятиліття, насамперед під впливом соціально-політичних трансформацій та війни, розв'язаної РФ. Система освіти України постала перед низкою викликів: фізичне руйнування закладів освіти, вимушена міграція учнів і педагогів, широке впровадження дистанційних і цифрових технологій навчання, зміна ринку праці, суспільних цінностей, створення безпечного освітнього середовища, перегляд змісту освіти тощо. Освітні реформи стають не лише інструментом модернізації, а й важливим компонентом суспільного виживання та національної ідентичності. Аналіз громадської думки в цьому контексті дає змогу виявити, як суспільство оцінює, підтримує або критикує реформи під впливом екстремальних обставин. У контексті війни громадська думка набуває особливої значущості як маркер суспільної консолідації або фрагментації щодо ключових державних політик, зокрема й освітньої галузі. У воєнні часи українська публічна сфера трансформується під впливом інформаційної безпеки та державних комунікацій.

У соціології та політології поняття «громадська думка» розглядається як форма колективного осмислення соціальних процесів. Громадська думка – це складне соціально-політичне явище, яке відображає сукупність оцінних суджень, установки й погляди великої частини суспільства щодо актуальних суспільних, політичних і соціальних проблем. Вона є надіндивідуальним утворенням, яке не може бути безпосередньо виміряне як проста сукупність думок окремих індивідів, та є результатом соціальної комунікації, взаємодії та обміну інформацією у суспільстві [6]. Громадська думка як соціальний феномен формується на перетині масової свідомості, ціннісних орієнтацій, інтересів і суджень щодо значущих соціальних подій. У наукових працях [4; 5; 6] підкреслюється, що громадська думка має структурні, динамічні та функціональні компоненти, а також здатна впливати на соціальні процеси, інституції та політичні рішення.

Проблематика формування громадської думки та її взаємодії з політичними процесами є однією з ключових у соціології та політології. Американський журналіст і публіцист Волтер Ліппман (1889–1974) зробив фундаментальний внесок у ці наукові сфери, систематизувавши механізми сприйняття реальності та ролі медіа в її конструюванні. Його праця «Public Opinion» (1922) стала класичним дослідженням взаємозв'язку масової свідомості

та інформаційного середовища [7]. В. Ліппман підкреслював, що індивіди не взаємодіють із «реальністю» безпосередньо, а оперують її когнітивними образами («pictures in our heads»). Складність соціального світу не дозволяє громадянам безпосередньо оцінювати всі факти, тому в них формується спрощене уявлення про події та політичні процеси. Для організації інформації люди використовують стереотипи, які виконують дві функції: спрощують обробку інформації та водночас можуть зумовлювати викривленому сприйняттю об'єктивної дійсності [8]. Стереотипи у цьому контексті є «фільтрами», через які індивіди оцінюють новини, події та поведінку інших.

В. Ліппман запровадив поняття псевдосередовища (pseudo-environment), що тлумачиться ним як суб'єктивна модель світу, яка формується під впливом медіа та соціальних контактів. Йдеться про сприйняття громадянами безпосередньо не об'єктивної реальності, а її представлення через інформаційні канали. Відтак це створює потенціал для маніпуляцій та пропаганди. Засоби масової інформації, як зазначає В. Ліппман, виконують функцію побудови й інтерпретації фактів, формуючи порядок денний суспільства. Ці ідеї заклали основу для теорії масової комунікації, досліджень пропаганди, концепцій agenda-setting та медіаефектів у сучасному суспільстві. Особливе значення вони набувають у контексті соціальних мереж, де формування псевдосередовища відбувається миттєво, а стереотипи та когнітивні «фільтри» набувають нових масштабів впливу. Концепція В. Ліппмана демонструє, що громадська думка є не прямим відображенням реальності, а конструйованим продуктом, який формується під впливом стереотипів, когнітивних обмежень та діяльності медіа. Це підкреслює необхідність критичного аналізу інформаційного середовища та ролі експертних оцінок у демократичному суспільстві.

У досліджуваній проблемі заслуговує на увагу теоретичний доробок Ю. Габермаса. Дослідник у науковій праці «The Structural Transformation of the Public» (1962) обґрунтував концепцію публічної сфери (public sphere) як простору раціонально-критичної дискусії, яка є ключовою категорією для опису взаємодії між громадянами, медіа та політичними інституціями в контексті демократичного суспільства [9]. Ю. Габермас визначає публічну сферу як соціальний простір, у якому приватні особи збираються разом для обговорення загальних суспільних проблем і впливу на політичну практику. Це не просто фізичний простір, а дискурсивна арена, де відбувається: відкритий обмін думками; формування громадської думки; критика дій державних інституцій. Публічна сфера в концепції Ю. Габермаса відокремлена від приватного життя і від державної, економічних структур і функціонує як незалежний простір аргументованого дискурсу [10].

Концепція публічної сфери Ю. Габермаса має високу теоретико-методологічну цінність для: аналізу політичної комунікації; розуміння демократичних процедур; оцінки ролі медіа та громадянського суспільства в сучасному світі. Вона слугує інструментом, який дає змогу критикувати реальні «нестачі»

ISSN 2786-4952 Online

демократичних практик і спрямовує дослідження на відновлення якісної публічної дискусії. Ця концепція є своєрідною комплексною моделлю демократичного дискурсу, яка:

- визначає публічну сферу як простір для вільного, аргументованого обговорення суспільних проблем;
- пояснює історичні умови формування публічної сфери;
- підкреслює значення раціонального дискурсу для демократії;
- вказує на сучасні трансформації через масові медіа та цифрові технології й таким чином залишається важливим орієнтиром у соціально-філософських і політичних дослідженнях, оскільки формулює базові принципи демократичної комунікації та механізми взаємодії влади й суспільства.

Французький соціолог П. Бурдьє (1930–2002) у своїх наукових працях критично переосмислює сутність громадської думки. Розглядаючи це явище, він поєднує соціологічні концепти символічної сили та соціальних полів із критикою традиційних способів його вимірювання. П. Бурдьє піддає сумніву саму ідею «існування» громадської думки як стабільної та однорідної сутності, акцентуючи увагу на соціальних механізмах, що визначають її продукування та використання [11].

П. Бурдьє стверджує, що традиційне уявлення про громадську думку – особливо як сукупність індивідуальних думок, виміряних через опитування – є соціальною ілюзією й артефактом, створеним політичними та медійними елітами. Він піддає критиці уявлення про те, що громадська думка може бути адекватно репрезентована як «середня» думка населення або як чіткі процентні показники, котрі подаються в засобах масової інформації. П. Бурдьє вважає, що такі опитування замасковують реальну ситуацію соціальних сил і конфліктів, редукують складні соціальні процеси до числових показників і виконують ідеологічну функцію – легітимізації політичних рішень і підтримки поточного стану дійсності. Він розглядає громадську думку не як об'єктивну сукупність індивідуальних поглядів, а як соціально зумовлений конструкт, що формується в системі соціальних відносин і є складовою політичних полів влади. Це означає, що її структура, зміст і динаміка залежать від умов існування тих чи інших груп та інституцій, їхнього доступу до ресурсів символічної та культурної влади. У цьому контексті громадська думка є не предметом універсального обговорення, а результатом розподілу сил всередині суспільства, що включає інтелектуальні, медійні та політичні агенції. Її трансформація відбувається через механізми символічної влади, що підтримує домінування певних соціальних груп і їхніх смислів над іншими.

Концепт символічної влади, який П. Бурдьє розробив у ширшому теоретичному дискурсі, є ключовим для розуміння його критики громадської думки. Символічна влада – це невидимі форми домінування, які підтримуються через прийняття певної системи знаків, смислів і цінностей як «нормальних» або «очевидних» представниками різних соціальних груп. П. Бурдьє також

стверджує, що так звані «думки» громадськості мають структурно-ситуативний характер, оскільки вони залежать не лише від індивідуальних установок, а й від соціального капіталу, культурної компетентності та місця індивіда в соціальному полі. З огляду на це, відповіді на політичні запитання є функцією соціального статусу, доступу до ресурсів і пережитого досвіду – а не універсальної «громадської думки» [11]. Це підкреслює важливість розуміння громадської думки як динамічного продукту соціальних відносин, а не статичного набору оцінок.

Такий критичний підхід П. Бурдьє має вагоме значення для розуміння сучасної громадської думки, оскільки він: піддає сумніву об'єктивність традиційних вимірювань (опитувань, рейтингів тощо), які подаються як «представницькі»; показує залежність суспільних суджень від соціальних структур влади, а не від індивідуальних нахилів; розкриває ідеологічні функції медіа та політичних дискурсів, які продукують і відтворюють домінуючі смисли. Цей підхід сприяє більш глибокому розумінню того, як громадська думка формується в контексті соціальних нерівностей, політичних кіл та культурних практик. П. Бурдьє пропонує радикально критичну концепцію громадської думки, яка відходить від ідеї її однозначного існування як набору індивідуальних думок.

Натомість він наголошує на її соціальній конструкції, залежній від механізмів символічної влади, соціальних полів і структурних нерівностей. У таких вимірах громадська думка перестає бути прозорим і нейтральним об'єктом соціального життя. Вона постає як результат складних соціальних відносин, які потребують глибшого емпіричного та теоретичного аналізу. Відтак, громадська думка є динамічною конструкцією, що формується під впливом інформаційних потоків, соціальних норм і комунікаційних стратегій.

У XXI столітті інформаційний простір став одним із ключових полів глобальної конкуренції. Концепція гібридної війни, що активно розробляється у воєнно-політичному дискурсі, передбачає поєднання воєнних, політичних, економічних та інформаційних інструментів впливу. В умовах гібридного протистояння інформація перетворюється на стратегічний ресурс, а громадська думка – на об'єкт цілеспрямованого впливу [12]. Гібридні інформаційні впливи є потужним фактором трансформації громадської думки, оскільки поєднують технологічні, психологічні та політичні інструменти впливу. Вони здатні змінювати структуру масової свідомості, формувати нові соціальні ідентичності та впливати на політичні процеси. Їхня мета полягає не лише в переконанні, а й у дестабілізації когнітивної та емоційної сфери суспільства. Як наслідок громадська думка перестає бути лише відображенням переконань, вона стає інструментом стратегічного впливу. У контексті сучасних конфліктів прикладом системного застосування інформаційних стратегій є діяльність державних і недержавних акторів у цифровому інформаційному просторі, зокрема через платформи Facebook, X та Telegram. Інформаційний компонент гібридних

стратегій спрямований не лише на переконання, а й на створення атмосфери недовіри, поляризації та соціальної дезорієнтації.

Травматичний соціальний досвід є суттєвою змінною формування громадської думки в сучасних суспільствах. Його вплив проявляється через когнітивні трансформації, емоційну мобілізацію та посилення соціальної поляризації. Колективна травма (війна, масове насильство, вимушена міграція тощо) істотно впливає на механізми соціального сприйняття. Травматизація зумовлює такі явища як: підвищена чутливість до загроз; поляризація суспільства; зростання потреби в простих поясненнях; посилення довіри до «захисних» наративів [13]. Інформаційне середовище виступає посередником між травматичним досвідом і громадською думкою, посилюючи або трансформуючи його вплив.

У формуванні стратегічних напрямів освітніх реформ в Україні важливу роль відіграє Міністерство освіти і науки України [14]. Освітні реформи є однією з ключових сфер соціальної політики, що визначають майбутнє суспільства через трансформацію вітчизняної системи освіти, її змісту, дизайну та управління освітою. Однак успішність таких реформ залежить не лише від їх нормативно-правового та організаційного забезпечення, а й від громадської думки, яка впливає на соціальну легітимність змін і рівень підтримки населення. Рівень довіри до державних органів безпосередньо впливає на легітимність освітніх змін. В умовах війни спостерігається феномен «консолідаційного ефекту», коли суспільство схильне більше підтримувати державні ініціативи. Проте довгострокова підтримка залежить від ефективності реалізації реформ. Розуміння механізмів формування громадської думки у контексті освітніх реформ є важливим для наукового аналізу та ефективного впровадження політик у сфері освіти. Освітні реформи як предмет громадської думки розрізняють на:

– безпековий компонент (став домінантним у структурі суспільних очікувань): в умовах війни громадська думка фокусується передусім на фізичній безпеці учасників освітнього процесу; питання облаштування укриттів, дистанційного навчання та психологічної підтримки стали ключовими в суспільному дискурсі;

– технологічний компонент, що базується на дистанційних і цифрових технологіях навчання, технологіях штучного інтелекту: пандемія COVID-19 і війна пришвидшили цифровізацію освіти. Водночас суспільство демонструє амбівалентне ставлення, що полягає у підтримці інновацій у поєднанні з занепокоєнням щодо нерівності доступу до технологій. Під час війни відбувається корекція політики в частині безпеки та дистанційного навчання;

– національно-ціннісний компонент: війна посилила роль освіти як механізму формування національної ідентичності. Це відобразилося у змінах навчальних програм з історії, громадянської освіти та мовної політики. В умовах війни НУШ (Нова українська школа) набуває нового значення як інструмент формування національних цінностей і стійкості.

Після 24 лютого 2022 року освітня система України функціонує в умовах системної безпекової, економічної та гуманітарної кризи. За даними Міністерство освіти і науки України, тисячі освітніх закладів зазнали пошкоджень або руйнувань [15]. Водночас держава продовжує реалізацію реформ, започаткованих відповідно до Закону України «Про освіту» [16]. У таких умовах громадська думка є не лише індикатором суспільної реакції на процеси реформування, а й фактором легітимності державної освітньої політики.

Науковці відзначають, що громадська думка про освітні реформи не є однорідною: вона формується під впливом індивідуальних характеристик (наприклад, готовності до новацій, когнітивних установок), соціальних умов та інформаційного поля, що визначає доступ до знань про самі реформи [17]. Одним із підходів до наукового аналізу освітніх реформ є розгляд громадської думки як індикатора процесу їх реалізації. Це означає, що оцінка населення щодо реформ відображає не лише індивідуальні судження, а й ступінь успішності соціальної адаптації до змін. У цьому контексті дослідження показують, що формування громадської думки може створювати передумови для більш ефективного впровадження інновацій у системі освіти. Це вимагає комунікативного управління, яке забезпечує інформаційний діалог між політиками, експертами та громадськістю задля подолання соціальних бар'єрів і супротиву змінам [18].

Громадська думка – не лише відображення поточного стану процесів реформування, а й додатковий механізм зворотного зв'язку для політиків та адміністраторів. Вона дає змогу: оцінити ступінь суспільної підтримки запропонованих змін; ідентифікувати потенційні «вузькі місця» у сприйнятті реформ; коригувати політичні рішення з урахуванням громадських побажань та очікувань; підвищувати легітимність політики через комунікацію та участь громадян у процесі реформування [19]. Це особливо важливо в умовах трансформаційних змін і конфліктних контекстів, де суспільна підтримка може як прискорювати, так і гальмувати процеси реформування.

Проведений аналіз наукових джерел показує, що громадська думка щодо освітніх реформ в Україні в умовах війни має певні особливості, зокрема: переважання безпекового дискурсу; підвищення ролі дистанційних і цифрових технологій, технологій штучного інтелекту в освіті; посилення національно-ідентифікаційної складової; залежність підтримки реформ від рівня довіри до державних інституцій. Війна стала каталізатором переосмислення ролі освіти як стратегічного ресурсу національної стійкості.

Висновки. Проведений теоретико-аналітичний розгляд проблеми дає змогу сформулювати такі узагальнюючі висновки.

1. Громадська думка традиційно розглядається як сукупність індивідуальних суджень, що формуються в процесі соціальної комунікації та відображають ставлення суспільства до актуальних проблем. Класичні теорії ХХ століття – від концепції «псевдосередовища» В. Ліппмана до теорії публічної сфери Ю. Габермаса та критики опитувань громадської думки у працях

П. Бурдье – виходили з припущення про відносну стабільність інформаційного середовища та інституційної структури суспільства. Проте сучасні умови характеризуються якісно новими явищами: гібридними інформаційними впливами, цифровою алгоритмізацією комунікації, поляризацією аудиторій і масовою травматизацією суспільств унаслідок воєн, криз і соціальних катастроф.

2. Теоретичні концепції громадської думки зберігають пояснювальний потенціал у воєнному контексті, але потребують адаптації до умов цифровізованого інформаційного середовища. Ідеї публічної сфери, комунікативної дії та інституційної довіри дають змогу пояснити механізми формування суспільних оцінок щодо реформ, однак сучасна війна додає нові чинники – інформаційно-психологічний вплив, кіберпростір, кризову мобілізацію суспільства.

3. Громадська думка є ключовим індикатором легітимності освітніх реформ в умовах війни. Вона відображає рівень суспільної підтримки державної освітньої політики та безпосередньо впливає на ефективність її реалізації. Якщо в довоєнний період домінували питання якості, модернізації та інтеграції до європейського освітнього простору, то під час війни ключовими стають безпека освітнього середовища, стабільність процесу навчання, психологічна підтримка учасників освітнього процесу та збереження безперервності освіти. У кризових умовах роль громадської думки посилюється, оскільки рішення у сфері освіти сприймаються як стратегічні для національної безпеки та майбутнього держави. Отже, в умовах війни громадська думка виступає не лише об'єктом аналізу, а й активним чинником формування освітньої політики. Ефективна реалізація реформ потребує системного моніторингу суспільних настроїв, відкритої комунікації між державою та громадянами та врахування безпекових і психологічних аспектів освітнього процесу.

Література:

1. Слюсаревський М., Чуніхіна С. Українська освіта на терезах громадської думки: результати опитування. URL : <https://naps.gov.ua/ua/press/releases/3738>
2. Чуніхіна С. На Президії НАПН України розглянуто питання «Про дослідження в Інституті соціальної та політичної психології НАПН України щодо громадської думки як фактора освітніх реформ». URL : <https://naps.gov.ua/en/press/releases/3659>
3. Слюсаревський М., Чуніхіна С., Базь Л., Черниш Л. Проблеми освітньої галузі у дзеркалі громадської думки : інформаційний бюлетень (жовтень 2024 р.). Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, Асоціація політичних психологів України. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2024. 43 с. URL : <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/1bul102024.pdf>
4. Слюсаревський М. М., Чуніхіна С. Л. Дослідження громадської думки як чинника освітніх реформ: за результатами наукової доповіді на засіданні Президії Національної академії педагогічних наук України, 19 червня 2025 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2025. № 7 (1), С. 1–8. DOI : <https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7142>
5. Слюсаревський М. Громадська думка і горизонти освіти : монографія. Київ : Талком, 2024. 352 с. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741660/>
6. Боброва Л. Громадська думка як суспільний феномен. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки»*. 2022. Том 21, № 50. С. 43–56. DOI : [https://doi.org/10.32405/2522-9931-2022-21\(50\)-43-56](https://doi.org/10.32405/2522-9931-2022-21(50)-43-56)

7. Lippmann W. Public Opinion. With a new introduction by Michael Curtis. Originally published: New York: Macmillan, 1922. Second printing 1998. 233 p. URL : https://monoskop.org/images/b/bf/Lippman_Walter_Public_Opinion.pdf
8. McQuail D. McQuail's Mass Communication Theory. London. 2010. 534 p. URL : <https://nibmehub.com/opac-service/pdf/read/McQuail's%20Mass%20communication%20theory.pdf>
9. Habermas J. The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry Into a Category of Bourgeois Society. 1989. 336 p. URL : <https://archive.org/details/structuraltransf0000unse>
10. Рудакевич О. М. Публічна політика в контексті українських реалій. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І Ф. Кураса НАН України*. 2016. Вип. 3-4(83-84). С. 255–266. URL : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rudakevych_publiczna.pdf
11. Панасюк М. Громадська думка як соціальний конструкт: критичний аналіз П'єра Бурдьє щодо інформаційних артефактів та (ілюзії) громадської думки, якої не існує. *Матеріали конференції МЦНД, (26.07.2024; Львів, Україна)*. 2024. С. 133–138. DOI : <https://doi.org/10.62731/mcnd-26.07.2024.008>
12. Таран Є. І. Виклики та загрози інформаційному простору України в умовах гібридної війни. *VI Міжнародна науково-практична конференція Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Січень 2025. С. 454–456. DOI : <https://doi.org/10.36059/978-966-397-570-2-127>
13. Волков К. Травматичний досвід: історична експлікація вивчення в психології. *Психологічні перспективи*. 2023. Вип. 41. С. 55–73. DOI : <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2023-41-vol>
14. Міністерство освіти і науки України. URL : <https://mon.gov.ua/>
15. Профспілка працівників освіти і науки України. URL : <https://pon.org.ua/novyny/12167-4063-zaklady-osvity-postrazhdaly-vid-viiny.html>
16. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. Дата оновлення: 01.01.2026. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
17. Чуніхіна С. Суспільне ставлення до освітніх реформ: дослідження проблеми відкритості суджень (open-mindedness). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Психологія»*. 2020. Вип. 1 (11). С. 63–70. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725849/>
18. Плющ А. Н., Хоріна О. І., Цизман В. Е. Громадська думка як індикатор процесу здійснення освітніх реформ. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2017. Вип. 39 (42). С. 188–204. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710869/>
19. Publications Office of the European Union. Public opinion and the acceptance and feasibility of educational reforms. URL : <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a88e332-dc80-11e6-ad7c-01aa75ed71a1/>

References:

1. Sliusarevskiy, M., & Chunikhina, S. Ukrainka osvita na terezakh hromadskoi dumky: rezultaty opytuvannya. [Ukrainian education on the scales of public opinion: survey results]. Retrieved from <https://naps.gov.ua/ua/press/releases/3738> [in Ukrainian].
2. Chunikhina, S. Na Prezydii NAPN Ukrainy rozghlianuto pytannia «Pro doslidzhennia v Instytuti sotsialnoi ta politychnoi psykholohii NAPN Ukrainy shchodo hromadskoi dumky yak faktora osvitnikh reform». [The Presidium of the National Academy of Sciences of Ukraine considered the issue "On research at the Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Sciences of Ukraine on public opinion as a factor in educational reforms"]. Retrieved from <https://naps.gov.ua/en/press/releases/3659> [in Ukrainian].

3. Sliusarevskiy, M., Chunikhina, S., Baz, L., & Chernysh, L. (2024). Problemy osvitoi haluzi u dzerkali hromadskoi dumky : informatsiyni biuletyn (zhovten 2024 r.). [Problems of the educational sector in the mirror of public opinion: newsletter (October 2024)]. Instytut sotsialnoi ta politychnoi psykholohii NAPN Ukrainy, Asotsiatsiia politychnykh psykholohiv Ukrainy. Kropyvnytskyi : Imeks-LTD, 43 s. Retrieved from <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2024/12/1bul102024.pdf> [in Ukrainian].
4. Sliusarevskiy, M.M., & Chunikhina, S.L. (2025). Doslidzhennia hromadskoi dumky yak chynnyka osvity reform: za rezultatamy naukovoi dopovidi na zasidanni Prezydii Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy, 19 chervnia 2025 r. [Research on public opinion as a factor in educational reforms: based on the results of a scientific report at the meeting of the Presidium of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, June 19, 2025.]. *Visnyk Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy*. № 7 (1), S. 1–8. DOI : <https://doi.org/10.37472/v.naes.2025.7142> [in Ukrainian].
5. Sliusarevskiy, M. (204). Hromadska dumka i horyzonty osvity : monohrafiia. [Public opinion and the horizons of education: monograph]. Kyiv : Talkom, 352 s. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/741660/> [in Ukrainian].
6. Bobrova, L. (2022). Hromadska dumka yak suspilnyi fenomen. [Public opinion as a social phenomenon]. *Visnyk pisliadyplomnoi osvity. Seriia «Sotsialni ta povedinkovi nauky»*. Tom 21, № 50. S. 43–56. DOI : [https://doi.org/10.32405/2522-9931-2022-21\(50\)-43-56](https://doi.org/10.32405/2522-9931-2022-21(50)-43-56) [in Ukrainian].
7. Lippmann, W. Public Opinion. (1922). With a new introduction by Michael Curtis. Originally published: New York: Macmillan, Second printing 1998. 233 p. Retrieved from https://monoskop.org/images/b/bf/Lippman_Walter_Public_Opinion.pdf
8. McQuail, D. (2010). McQuail's Mass Communication Theory. London. 534 p. Retrieved from <https://nibmehub.com/opac-service/pdf/read/McQuail's%20Mass%20communication%20theory.pdf>
9. Habermas, J. (1989). The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry Into a Category of Bourgeois Society. 336 p. Retrieved from <https://archive.org/details/structuraltransf0000unse>
10. Rudakevych, O.M. (2016). Publichna polityka v konteksti ukrainskykh realii. [Public policy in the context of Ukrainian realities]. *Naukovi zapysky IPIEND im. I F. Kurasa NAN Ukrainy*. Vyp. 3-4(83-84). S. 255–266. Retrieved from https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rudakevych_publichna.pdf [in Ukrainian].
11. Panasiuk, M. (2024). Hromadska dumka yak sotsialnyi konstrukt: krytychnyi analiz Piera Burdie shchodo informatsiinykh artefaktiv ta (iluzii) hromadskoi dumky, yakoi ne isnuie. [Public opinion as a social construct: Pierre Bourdieu's critical analysis of information artifacts and the (illusion of) public opinion that does not exist]. *Materialy konferentsii MTsND, (26.07.2024; Lviv, Ukraina)*. S. 133–138. DOI : <https://doi.org/10.62731/mcnd-26.07.2024.008> [in Ukrainian].
12. Taran, Ye.I. (2025). Vyklyky ta zahrozy informatsiinomu prostoru Ukrainy v umovakh hibrydnoi viiny. [Challenges and threats to the information space of Ukraine in the context of hybrid warfare]. *VI Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia Tavriiskoho natsionalnoho universytetu imeni V. I. Vernadskoho*. Sichen. S. 454–456. DOI : <https://doi.org/10.36059/978-966-397-570-2-127> [in Ukrainian].
13. Volkov, K. (2023). Travmatychnyi dosvid: istorychna eksplikatsiia vvychennia v psykholohii. [Traumatic experience: a historical explication of the study in psychology]. *Psykholohichni perspektyvy*. Vyp. 41. S. 55–73. DOI : <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2023-41-vol> [in Ukrainian].
14. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy [Ministry of Education and Science of Ukraine]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/> [in Ukrainian].

15. Profspilka pratsivnykiv osvity i nauky Ukrainy [Trade Union of Education and Science Workers of Ukraine]. Retrieved from <https://pon.org.ua/novyny/12167-4063-zaklady-osvity-postrazhdaly-vid-viiny.html> [in Ukrainian].
16. Pro osvitu : Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 r. № 2145-VIII. Data onovlennia: 01.01.2026 [On Education: Law of Ukraine dated 05.09.2017 No. 2145-VIII. Update date: 01.01.2026]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
17. Chunikhina, S. (2020). Suspilne stavlennia do osvitnikh reform: doslidzhennia problemy vidkrytosti sudzhen (open-mindedness). [Public attitudes towards educational reforms: a study of the problem of open-mindedness]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Seriia «Psykhologhiia»*. Vyp. 1 (11). S. 63–70. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/725849/> [in Ukrainian].
18. Pliushch, A.N., Khorina, O.I., & Tsyzman, V.E. (2017). Hromadska dumka yak indykator protsesu zdiisnennia osvitnikh reform. [Public opinion as an indicator of the process of implementing educational reforms]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii*. Vyp. 39 (42). S. 188–204. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710869/> [in Ukrainian].
19. Publications Office of the European Union. Public opinion and the acceptance and feasibility of educational reforms. Retrieved from <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/ae88e332-dc80-11e6-ad7c-01aa75ed71a1/>

Дата першого надходження статті до видання: 01.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.03.2026